

Sygn. akt III UK 232/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 29 września 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriło (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania K.F.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
o nauczycielskie świadczenie kompensacyjne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 29 września 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 29 lipca 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Decyzją z 5 września 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił
wnioskodawcy K.F. prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego.

Na skutek odwołania wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w P. wyrokiem z dnia 28 października 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję organu rentowego w ten sposób, że przyznał K.F. prawo do świadczenia kompensacyjnego od dnia 1 września 2014 r., a Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 29 lipca 2015 r. oddalił apelację organu rentowego od orzeczenia pierwszoinstancyjnego.

W sprawie ustalono, że wnioskodawca K. F., urodzony 21 lutego 1956 r., w dniu 2 września 2014 r. złożył wniosek o nauczycielskie świadczenie kompensacyjne. Zaskarżoną decyzją z dnia 5 września 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił wnioskodawcy prawa do tegoż świadczenia wobec niespełnienia tej przesłanki, jaką w świetle art. 4 ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz.U. z 2009 r. Nr 97, poz. 800 ze zm.) jest legitymowanie się co najmniej 20 - letnim stażem zatrudnienia w wymiarze co najmniej 1/2 obowiązkowego wymiaru zajęć w wymienionych w przepisie jednostkach, o których mowa w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2156 ze zm.). Organ rentowy uznał wnioskodawcy okresy zatrudnienia w szkolnictwie od 1 września 1990 r. do 31 sierpnia 1996 r., od 1 września 2004 r. do 31 sierpnia 2007 r., od 3 września 2007 r. do 20 czerwca 2008 r., od 1 września 2008 r. do 31 sierpnia 2014 r., tj. 15 lat, 9 miesięcy i 16 dni. Sporne okazało się zaliczenie do wyżej wymienionego stażu pracy nauczycielskiej okresu od 1 września 1981 r. do 31 sierpnia 1990 r., w którym wnioskodawca jako ksiądz rzymskokatolicki był zatrudniony w charakterze katechety w pełnym wymiarze godzin w parafialnych punktach katechetycznych: od 1 września 1981 r. do 31 sierpnia 1983 r. w wymiarze 24 godzin lekcyjnych tygodniowo w parafii G., od 1 września 1983 r. do 31 sierpnia 1989 r. w wymiarze 26 godzin lekcyjnych tygodniowo w parafii P., od 1 września 1989 r. do 31 sierpnia 1990 r. w wymiarze pełnego etatu w parafii G. Okres zatrudnienia wnioskodawcy jako nauczyciela - katechety wykazała w zaświadczeniu z 13 lutego 2007 r. Kuria Metropolitarna Wydział Nauki Katolickiej w P. Sąd Okręgowy zaliczył tenże dokument w poczet dowodów i dał mu wiarę, zaś organ rentowy w toku przeprowadzonego postępowania odwoławczego nie podważył jego wiarygodności tego dokumentu, jak również ustaleń Sądu pierwszej instancji, że pracę tę zlecała wnioskodawcy Kuria, była ona wykonywana w salkach katechetycznych - bez

wynagrodzenia, a bezpośrednim przełożonym wnioskodawcy był proboszcz parafii. Organ rentowy nie zaliczył powyższego okresu do stażu pracy pedagogicznej z uwagi na brak uwzględnienia przez ustawodawcę w ustawie o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, okresów nauczania religii w parafialnych punktach katechetycznych przed dniem 1 września 1990 r. do pracy nauczycielskiej uprawniającej do przedmiotowego świadczenia. Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, iż warunki nabycia prawa do świadczenia kompensacyjnego są zbliżone do przesłanek nabycia prawa do wcześniejszej emerytury nauczycielskiej, określonych w przepisach ustawy - Karta Nauczyciela, obowiązujących do 31 grudnia 2013 r. Zgodnie z art. 88 Karty Nauczyciela, nauczyciele legitymujący się co najmniej 30-letnim okresem zatrudnienia, w tym 20 letnim okresem zatrudnienia w szczególnym charakterze, mogli - po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy - przejść na emeryturę. W ustawie o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych znajduje się również wiele odniesień wskazujących na traktowanie tego rodzaju świadczenia w sposób zbliżony do emerytury. Już z art. 4 ust 1 ustawy wynika, iż okresy składkowe i nieskładkowe uwzględniane przy ustalaniu prawa do świadczenia są rozumiane jednakowo na gruncie niniejszej ustawy, jak i Karty Nauczyciela. Art. 17 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (dotyczący zbiegu tego świadczenia ze świadczeniami o charakterze emerytalnym) wskazuje również na podobieństwo do świadczenia emerytalnego. Pomimo powyższych podobieństw oraz ustawowych odniesień, niewątpliwie nauczycielskie świadczenie kompensacyjne nie jest tożsame z emeryturą nauczycielską z art. 88 Karty Nauczyciela. Odmienność dwóch wymienionych wyżej instytucji, czy też rozwiązań prawnych, wskazuje na konieczność dokonywania ich interpretacji przez pryzmat wykładni systemowej oraz funkcjonalnej. Cel tych świadczeń jest bowiem taki sam i polega na zapewnieniu środków utrzymania nauczycielom do czasu uzyskania pełnych uprawnień emerytalnych. Rolą przedmiotowej ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych było wprowadzenie przejściowego rozwiązania, adresowanego do nauczycieli, którzy mają odpowiednio długi staż pracy. Analiza konstrukcji prawnej nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, połączona z prawidłowym odczytaniem woli ustawodawcy, wskazuje bowiem, iż świadczenie to

(pomimo swojej odmienności od emerytury nauczycielskiej przyznawanej na podstawie art. 88 Karty Nauczyciela) powoduje przyznanie pewnych ograniczonych, niepełnych uprawnień charakteryzujących świadczenie emerytalne. Z powołanych przyczyn brak jest jakichkolwiek podstaw do odmiennego traktowania okresów nauczania religii w katechizacji parafialnej przed dniem 25 października 1990 r. świadczonego w wymiarze co najmniej $\frac{1}{2}$ wymiaru czasu obowiązującego dla nauczyciela, jako pracy nauczycielskiej w rozumieniu art. 88 ust 1 Karty Nauczyciela, oraz pracy wykonywanej przez nauczycieli i uprawniające ich do skorzystania z nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego.

Powyższy wyrok został zaskarżony skargą kasacyjną organu rentowego. Skargę oparto na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego: 1/ art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, przez błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki do przyznania nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, podczas gdy nie posiada on 20 letniego okresu pracy w charakterze nauczyciela w jednostkach, o których mowa w art. 2 pkt 1 ustawy; 2/ art. 3 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, przez błędną wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że nauczanie religii przez wnioskodawcę w salkach katechetycznych w okresie od 1 września 1981 r. do 31 sierpnia 1990 r. jest pracą nauczycielską wykonywaną w ramach stosunku pracy, dającą podstawę do zaliczenia jej przy ustalaniu nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego; 3/ art. 2 pkt 1 ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, przez niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że nauczanie religii przez wnioskodawcę w salkach katechetycznych jest pracą nauczycielską w jednostkach wymienionych enumeratywnie w tym przepisie ustawy; 4/ art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, przez niewłaściwe zastosowanie, jako że przepis ten nie ma zastosowania przy ustalaniu prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji; ewentualnie wniósł o uchylenie i zmianę zaskarżonego wyroku w całości przez zmianę wyroku Sądu Okręgowego z dnia 28 października

2014 r. i oddalenie odwołania, a także o zasądzenie od wnioskodawcy na rzecz organu rentowego kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, albowiem słuszny jest zarzut naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku.

Analizę prawidłowości zapadłego w sprawie rozstrzygnięcia rozpocząć wypada od kilku uwag na temat genezy i charakteru spornego świadczenia kompensacyjnego, uregulowanego przepisami ustawy z dnia 22 maja 2009 r. o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych (Dz.U. Nr 97, poz. 800; dalej jako ustawa o n.ś.k. lub ustawa kompensacyjna).

Wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS), zarysowały się dwa odrębne systemy emerytalne nauczycieli, wywodzące się z potraktowania pracy nauczycielskiej jako zatrudnienia w szczególnym charakterze. Pierwszy z nich związany jest z wykonywaniem pracy w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (w odniesieniu do osób urodzonych przed 1 stycznia 1949 r.) i art. 46 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (w odniesieniu do osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r., jeśli wszystkie warunki do emerytury określone w art. 32 ustawy spełnią do dnia 31 grudnia 2008 r.) oraz art. 184 tej ustawy (w odniesieniu do osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., które do końca 2008 r. nie ukończyły wieku uprawniającego do wcześniejszej emerytury, ale staż ubezpieczeniowy i staż pracy w szczególnym charakterze osiągnęły do dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z FUS), a nadto przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Natomiast drugi system to ten, w którym warunki emerytalne tej grupy zawodowej unormowane są przepisami odrębnymi, tj. art. 88 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity

tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.), do których odsyłają (w odniesieniu do poszczególnych grup wiekowych nauczycieli) art. 32 ust. 5 i art. 47 ustawy o emeryturach i rentach z FUS (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lipca 2003 r., II UK 323/02, OSNP 2004 nr 11, poz. 197 i z dnia 24 kwietnia 2008 r., II UK 262/07, OSNP 2009 nr 15-16, poz. 211). Ową odrębność systemów emerytalnych nauczycieli akcentuje również art. 86 Karty Nauczyciela, zgodnie z którym nauczyciel oraz członek jego rodziny mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach ustawy o emeryturach i rentach z FUS, z uwzględnieniem przepisów Karty Nauczyciela, z tym że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących prace w szczególnym charakterze. Wprawdzie art. 32, art. 46 i art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz art. 88 Karty Nauczyciela nie pozostają w bezpośrednim związku normatywnym i regulują odrębne podstawy prawa do emerytury nauczycieli, to jednak w obydwu przypadkach mamy do czynienia ze świadczeniami emerytalnymi o wyjątkowym charakterze.

Sytuację nauczycieli urodzonych - jak wnioskodawca - po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. uregulowano w art. 150 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Na mocy tego przepisu dokonano zmiany w Karcie Nauczyciela, dodając w art. 88 ust. 2-2a w brzmieniu: „Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli:

- 1) spełnili warunki do uzyskania emerytury, określone w ust. 1, w ciągu ośmiu lat od dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 1440, ze zm.), z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy, oraz

- 2) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa”.

Okres ośmiu lat, w którym nauczyciele urodzeni po 31 grudnia 1948 r., a przed 1 stycznia 1969 r. powinni spełnić warunki uprawniające ich do przejścia na wcześniejszą emeryturę, był dwukrotnie przedłużany: do dziewięciu lat (art. 2

ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz ustawy - Karta Nauczyciela, (Dz.U. Nr 167, poz. 1397 ze zm.), a następnie do dziesięciu lat (art. 2 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 191, poz. 1369).

Dla niektórych nauczycieli urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., zatrudnionych w szczególnym charakterze, którzy nie mają prawa do emerytury na podstawie powołanych wyżej przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS i Karty Nauczyciela, gdyż nie zdążyli spełnić wszystkich warunków nabycia tego prawa w terminach wskazanych w tychże przepisach, ustawodawca przewidział w art. 24 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS prawo do emerytury pomostowej na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 965 ze zm.). Prawo do emerytur pomostowych zapewniono jednak wąskiej grupie nauczycieli (tj. nauczycielom, wychowawcom oraz innym pracownikom pedagogicznym, zatrudnionym w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych, schroniskach dla nieletnich oraz zakładach poprawczych - poz. 21 załącznika do ustawy o emeryturach pomostowych).

Pozostali nauczyciele zostali pozbawieni prawa do wcześniejszej emerytury i prawa do emerytury pomostowej. Założenia reformy nie przewidywały dla nich szczególnych świadczeń o charakterze przejściowym, jakie wprowadziła ustawa kompensacyjna.

Uchwalenie ustawy o n.ś.k. spowodowało zatem wyodrębnienie z grupy podmiotów, których na skutek reformy pozbawiono uprawnienia do przejścia na wcześniejszą emeryturę z art. 88 Karty Nauczyciela, podgrupy nauczycieli wyposażonej w nauczycielskie świadczenia kompensacyjne. Spośród nauczycieli i innych osób, na które rozciągnięto uprawnienia emerytalne z art. 88 Karty Nauczyciela, wymienionych w art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela, uprawnienia do świadczenia kompensacyjnego przyznano tylko nauczycielom, wychowawcom i innym pracownikom pedagogicznym zatrudnionym w jednostkach organizacyjnych wyszczególnionych w art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k.

Pozostali nauczyciele, wychowawcy i inni pracownicy pedagogiczni, w tym także nauczyciele zatrudnieni w publicznych kolegiach pracowników służb społecznych, a także nauczyciele mianowani lub dyplomowani zatrudnieni na stanowiskach, na których wymagane są kwalifikacje pedagogiczne, w: urzędach organów administracji rządowej, kuratoriach oświaty, specjalistycznych jednostkach nadzoru, a także pracownicy zatrudnieni w Ochotniczych Hufcach Pracy na stanowiskach wychowawców, pedagogów oraz na stanowiskach kierowniczych, posiadających kwalifikacje, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 1 Karty Nauczyciela, wykonujących pracę dydaktyczną i wychowawczą co najmniej w połowie obowiązującego ich czasu pracy, nie zostali objęci zakresem ustawy kompensacyjnej.

Z powyższego wynika, że osoby, którym przysługiwały uprawnienia do wcześniejszej emerytury, określonej w art. 88 Karty Nauczyciela, już po wejściu w życie w 1999 r. ustawy o emeryturach i rentach z FUS wiedziały, że - z wyjątkami wskazanymi wyżej, dotyczącymi urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. oraz po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r. - nie będą mogli przejść na wcześniejszą emeryturę. Nie mogły również zasadnie oczekiwać, że tego typu zatrudnienie zagwarantuje im emeryturę pomostową lub tym bardziej nauczycielskie świadczenie kompensacyjne.

Wypada podkreślić, że to art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. definiując pojęcie nauczyciela, określa jednocześnie krąg podmiotów uprawnionych do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego, a tym samym zakres podmiotowy samej ustawy. Jej unormowania mają zatem zastosowanie do nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych, jeśli pozostają w zatrudnieniu w wymienionych w komentowanym przepisie placówkach. *A contrario* brak zatrudnienia w tychże podmiotach bezpośrednio przed nabyciem prawa do świadczenia przy posiadaniu kwalifikacji nauczycielskich, uniemożliwia określenie takiej osoby jako nauczyciela w rozumieniu ustawy, a w konsekwencji – uzyskanie nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego.

Do tak zakreślonego kręgu podmiotów objętych regulacją ustawy o n.ś.k. adresowany jest art. 4 tego aktu, precyzujący przesłanki nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia.

Zgodnie z treścią tego przepisu, świadczenie przysługuje nauczycielom, którzy spełnili łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnęli wiek, o którym mowa w ust. 3 (55 lat - w latach 2009-2014);
- 2) mają okres składkowy i nieskładkowy w rozumieniu ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2013 r., poz. 1440, ze zm.), wynoszący 30 lat, w tym 20 lat wykonywania pracy w jednostkach, o których mowa w art. 2 pkt 1, w wymiarze co najmniej $\frac{1}{2}$ obowiązkowego wymiaru zajęć;
- 3) rozwiązali stosunek pracy (także w przypadku rozwiązania stosunku pracy lub wygaśnięcia stosunku pracy w okolicznościach określonych w art. 20 ust. 1, 5c i 7 Karty Nauczyciela).

Natomiast art. 2 pkt 1 ustawy kompensacyjnej stanowi, że użyte w ustawie określenia oznaczają: 1) nauczyciel - nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w:

- a) publicznych i niepublicznych przedszkolach,
- b) szkołach publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych,
- c) publicznych i niepublicznych placówkach kształcenia ustawicznego i placówkach, o których mowa w art. 2 pkt 5 i 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 2156 ze zm.; dalej: ustawa o systemie oświaty).

Analiza treści art. 2 pkt 1 oraz art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. skłania do postawienia tezy, że prawo do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego przysługuje tylko tym nauczycielom, wychowawcom i innym pracownikom pedagogicznym, którzy w dacie rozwiązania ostatniego stosunku pracy nauczycielskiej mieli status pracownika wymienionych placówek oświatowych i jednocześnie – przy spełnieniu pozostałych kryteriów wieku oraz ogólnego stażu składkowego i nieskładkowego – legitymują się co najmniej 20 letnim okresem pracy w tychże jednostkach w wymiarze co najmniej połowy obowiązkowego wymiaru zajęć. Przepis art. 4 ust. 1 ustawy o n.ś.k. koresponduje zatem z art. 88 ust. 1 w związku z art. 91b ust. 1 Karty Nauczyciela o tyle, że również pozwala zaliczyć do wymaganego stażu uprawniającego do spornego świadczenia okresy pracy nauczycielskiej wykonywanej w wymiarze co najmniej połowy

obowiązującego wymiaru zajęć, a nadto - z uwagi na posłużenie się przez ustawodawcę pojęciem „wykonywania pracy” zamiast „zatrudnienia” - postuluje się uwzględnianie w wymaganym stażu owej pracy tylko okresów realnego jej wykonywania, co w konsekwencji wyklucza z tegoż stażu, między innymi, okresów:

- 1/ niezdolności do pracy, za które wypłacono wynagrodzenie chorobowe, zasiłek chorobowy lub świadczenie rehabilitacyjne;
- 2/ urlopu wychowawczego;
- 3/ urlopu dla poratowania zdrowia;
- 4/ pozostawania w stanie nieczynnym;
- 5/ przebywania na urlopie udzielonym w związku z dalszym kształceniem się;
- 6/ urlopu bezpłatnego;
- 7/ czasu niewykonywania pracy, za którą nauczycielowi wypłacono na podstawie art. 41 Karty Nauczyciela (skreślonego z dniem 25 lipca 1992 r.) wynagrodzenie za czas usprawiedliwionej nieobecności w pracy, np. z powodu choroby lub opieki nad dzieckiem.

Różnica w sposobie uregulowania przesłanek nabycia prawa do emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela i nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego sprowadza się do zawężenia placówek oświatowych, w których powinna być wykonywana praca nauczycielska. W świetle art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k., do ubiegania się o sporne świadczenie nie uprawniają okresy pracy nauczycielskiej wykonywanej w innych jednostkach organizacyjnych niż wymienione w drugim z powołanych przepisów. Ograniczenie to obejmuje zatem miejsce wykonywania pracy nauczycielskiej, a nie jej przedmiot. Jeśli więc ubiegająca się o świadczenie osoba nie pracuje w określonej kategorii jednostek, to nie uzyskuje prawa do tego świadczenia, nawet gdy zatrudniona jest w charakterze nauczyciela, wychowawcy czy innego pracownika pedagogicznego. Dla odkodowania zawartej w art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. normy prawnej niewystarczające jest odwołanie się do treści uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2001 r., III ZP 32/00 (OSNAPiUS 2002 nr 7, poz. 165), w której stwierdzono, że okres nauczania religii w katechizacji parafialnej w ramach stosunku pracy, przed dniem 25 października 1990 r., jest okresem pracy nauczycielskiej w rozumieniu art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, gdyż nie ma prawnych i aksjologicznych podstaw do różnego traktowania katechizacji (nauki religii) w zależności od tego, kto był jej nauczycielem oraz od miejsca, gdzie się odbywała (w szkole czy w parafii). Tymczasem w kontekście komentowanych unormowań ustawy o n.ś.k., miejsce wykonywania pracy nauczycielskiej ma istotne

znaczenie. Stanowi bowiem element konstrukcyjny - będącego wyznacznikiem zakresu podmiotowego regulacji zawartej w tym akcie prawnym - pojęcia nauczyciela i zarazem kryterium kwalifikacyjne pracy nauczycielskiej, której co najmniej 20 letni okres wykonywania jest przesłanką nabycia prawa do przedmiotowego świadczenia. Nie kwestionując zasadności uznania nauczania religii w ramach katechizacji parafialnej za pracę nauczycielską i to nawet, gdy nie wypłacano za tę pracę wynagrodzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2001 r., II UKN 110/00, LEX nr 558308 i z dnia 5 lutego 2015 r., III UK 100/14, LEX nr 1678086), wypada zauważyć, że istota niniejszego problemu nie dotyczy statusu wnioskodawcy jako osoby wykonującej w spornym okresie pracę nauczycielską w rozumieniu art. 88 karty Nauczyciela, ale możliwości uznania tego okresu za pracę nauczycielską określoną w art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k., o czym decyduje właśnie rodzaj placówki oświatowej, w jakiej była wykonywana. Jak zauważył Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 lutego 2012 r., II UK 126/11 (OSNP 2013 nr 1 - 2, poz. 15), dla uzyskania nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego nie wystarcza praca nauczycielska, gdyż zawężenie podmiotowe w tym zakresie dotyczy wykonywania pracy tylko w określonych jednostkach organizacyjnych (art. 2 pkt 1 w związku z art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy). Praca nauczycielska (generalnie) nie została uznana za pracę uprawniającą do emerytury pomostowej, stąd ściśle należy również wyklądać przepisy ustawy o nauczycielskich świadczeniach kompensacyjnych, zwłaszcza że nie są to świadczenia finansowane z ubezpieczenia społecznego, lecz z budżetu państwa. Nie trzeba też szerzej uzasadniać, że nauczycielskie świadczenia kompensacyjne nie objęły wszystkich szkół i placówek podlegających ustawie z o systemie oświaty.

Językowa wykładnia przepisów art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. prowadzi do jednoznacznych wyników. Sąd drugiej instancji podjął jednak próbę uwzględnienia pozajęzykowych reguł wykładni, odwołując się do celu i zamierzeń ustawodawcy. Doszło zatem do odstępstwa od reguł wykładni językowej na rzecz innych metod interpretacji tekstu prawnego. W teorii prawa takie działanie wyjątkowo bywa uznawane za dozwolone, zwłaszcza gdy rezultaty wykładni językowej są jasne, ale stoją w zasadniczej sprzeczności z hierarchią wartości interpretatora (D. Bunikowski, Teoria deklaratoryjna i konstytutywna wykładni.

Aktywizm i pasywizm prawniczy, PiP 2005 nr 11, s. 53, L. Morawski, Zasady wykładni prawa, Toruń 2010, s. 74; podobnie Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 28 czerwca 2000 r., K 25/99, OTK 2000 nr 5, poz. 141). Przyjęcie wniosków wynikających z wykładni pozajęzykowej musiałoby być jednak uwarunkowane szczególnymi względami, zwłaszcza znaczeniem i wagą argumentów z zakresu wykładni pozajęzykowej. Nie wydaje się, aby przesądzający mógł być cel zakładany przez prawodawcę lub skutki, jakie dany akt prawny może w praktyce wywołać. Jednocześnie trzeba pamiętać, że stopień związania wykładnią językową uważa się za „mocny”, gdy przepisy zawierają definicję bądź wyrażenia zdefiniowane (M. Zieliński, Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki, Warszawa 2008, s. 217- 219 oraz L. Morawski, op.cit., s. 104 i powołane tam orzecznictwo). W takiej sytuacji ewentualne odstępstwo od wykładni językowej możliwe byłoby tylko wówczas, gdyby zagrażała ona szczególnie ważnym wartościom. Z taką zaś sytuacją nie mamy do czynienia w przedmiotowej sprawie. Przedstawiona przez Sąd Apelacyjny systemowa i funkcjonalna wykładnia art. 4 ust. 1 w związku z art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k., zmierzająca do podważenia jednoznacznych wyników wykładni językowej tychże przepisów (zawierających legalną definicję nauczyciela w rozumieniu ustawy i – w odesłaniu do tej definicji – określających pracę zaliczaną do stażu uprawniającego do świadczenia), nie może się ostać, jeśli zważyć na umiejscowienie komentowanej ustawy w systemie prawnym oraz jej cel. Omawiana ustawa, nienależąca do aktów prawnych z zakresu ubezpieczeń społecznych, nie miała bowiem na celu kontynuacji zasad przechodzenia na nauczycielskie emerytury obowiązujących do końca 2009 r.

W doktrynie zauważa się, że prawo do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego nie jest tożsame z prawem do emerytury, które wymaga odejścia z rynku pracy, podczas gdy nauczycielskie świadczenie kompensacyjne rekompensuje konieczność wcześniejszego odejścia z zawodu ze względu na szczególne warunki pracy (por. I. Jędrasik-Jankowska, K. Jankowska, Prawo do emerytury. Komentarz do ustaw z orzecznictwem, Warszawa 2011, s. 457). Także w judykaturze podkreśla się, iż celem ustawy o n.ś.k. nie jest kontynuacja zasad przechodzenia nauczycieli na emeryturę, obowiązujących do końca 2009 r., gdyż nauczyciele generalnie nie uzyskali prawa do emerytury pomostowej. Zgodnie z

uzasadnieniem projektu ustawy o n.ś.k., jej celem było wprowadzenie przejściowego rozwiązania adresowanego do nauczycieli z długim stażem pracy, będącego alternatywą dla emerytur pomostowych, które przysługują nauczycielom w ograniczonym zakresie. Celem wprowadzenia tego świadczenia, podobnie jak wprowadzenia emerytur pomostowych, było złagodzenie utraty możliwości przechodzenia na emeryturę przed osiągnięciem podstawowego wieku emerytalnego przez pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Nauczycielskie świadczenia kompensacyjne są świadczeniami pieniężnymi o charakterze okresowym i przysługują nauczycielom, którzy po osiągnięciu wymaganego okresu zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych oświaty rozwiązali stosunek pracy przed osiągnięciem wieku emerytalnego. Świadczenia te mają autonomiczny charakter. Ustawodawca od początku zdecydował bowiem o ich stopniowym wygaszaniu i finansowaniu bezpośrednio z budżetu państwa, a nie z wyodrębnionego funduszu, co może wskazywać, że nie są to już świadczenia o charakterze ubezpieczeniowym. Taki pogląd został wyrażony również w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 czerwca 2013 r., SK 49/12 (OTK – A 2013 nr 5, poz. 56), w którym skonstatowano, że nauczycielskie świadczenia kompensacyjne nie należą do istoty prawa do zabezpieczenia społecznego, o którym mowa w art. 67 ust. 1 Konstytucji (por. wyrok z 3 marca 2011 r., K 23/09, OTK ZU nr 2/A/2011, poz. 8). Podobnie jak prawo do emerytury w obniżonym wieku, które przysługiwało na podstawie wcześniejszych przepisów, a także prawo do emerytury pomostowej - również nauczycielskie świadczenia kompensacyjne stanowią szczególne uprawnienia emerytalne. Ich wyjątkowy charakter, wynikający z przełamania obowiązujących zasad nabywania uprawnień do świadczeń emerytalnych, powoduje, że nie można ich uznać za należące do istoty prawa do zabezpieczenia społecznego. Trybunał Konstytucyjny podkreślił nadto, iż nauczycielskie świadczenia kompensacyjne, zgodnie z art. 6 ustawy kompensacyjnej, finansowane są z budżetu państwa, a sama ustawa, jak już wyżej zaznaczono, ma charakter wyjątkowy z punktu widzenia założeń reformy emerytalnej i ustawy pomostowej. W świetle ustawy pomostowej, której celem była między innymi stopniowa likwidacja możliwości wcześniejszego przejścia na emeryturę różnych grup zawodowych oraz

ujednolicenie wieku emerytalnego wszystkich ubezpieczonych, z uprawnień do przejścia na wcześniejszą emeryturę miały korzystać tylko osoby, które wykonują pracę o szczególnym charakterze, a kryteriami decydującymi miały być jedynie względy medyczne i kwestie budżetowe. Tymczasem ustawa kompensacyjna jest przełamaniem założeń, na których oparta była reforma systemu emerytalnego. Wprowadziła dodatkową grupę osób uprzywilejowanych, wyposażając ją w świadczenia, które nie są objęte powszechnym systemem ubezpieczenia społecznego (nie są świadczeniem uzyskiwanym w związku z opłacaną składką), lecz są finansowane z budżetu państwa. Wiąże się to z poważnymi konsekwencjami finansowymi, powodującymi znaczny wzrost wydatków budżetowych państwa. Stąd też ustawodawca, wskazując zakres podmiotowy ustawy kompensacyjnej, mógł kierować się względami budżetowymi i dać pierwszeństwo zasadzie ochrony równowagi finansowej państwa. Celowość i trafność decyzji ustawodawcy w tym zakresie nie podlega kontroli Trybunału.

Powyższe argumenty przemawiają za koniecznością dokonywania samodzielnej oceny prawa do świadczenia kompensacyjnego nauczycieli, bez szerszego odwoływania się do wcześniej wypracowanych stanowisk dotyczących nauczycielskich świadczeń emerytalnych (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2012 r., II UK 126/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz. 15 i z dnia 10 kwietnia 2013 r., II UK 205/12, LEX nr 1314420).

Przesłanki nabycia prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego nie są zresztą tożsame z kryteriami nabycia prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach z przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, ani do emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela, ani do emerytury pomostowej. Z jednej bowiem strony, wynikające z art. 4 ust. 1 pkt 2 ustawy o n.ś.k. kryterium stażowe (tj. ogólny 30-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz 20-letni okres pracy nauczycielskiej zdefiniowanej w art. 2 pkt 1 ustawy) określone zostało w sposób zbliżony do przyjętego w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela i jest bardziej rygorystyczne od kryterium stażowego uprawniającego do emerytury z art. 32, art. 46 w związku z art. 32 oraz art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jak również do emerytury pomostowej (art. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz 4 ust. 1 pkt 2 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych). Z drugiej jednak strony,

pozostałe przesłanki nabycia prawa do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego ukształtowane zostały w sposób odmienny od układu warunkującego prawo do emerytury nauczycielskiej z art. 88 Karty Nauczyciela. Przede wszystkim - w odróżnieniu do emerytury z art. 88 Karty Nauczyciela - świadczenie to przysługuje (podobnie jak emerytura z tytułu pracy w szczególnych warunkach z przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz emerytura pomostowa) w razie osiągnięcia przez nauczyciela stosownego wieku. Odmienne też niż w przypadku wszystkich wcześniejszych emerytur oraz emerytury pomostowej unormowano warunek pozostawiania nauczyciela w stosunku zatrudnienia. O ile bowiem dla nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach z art. 32 oraz art. 46 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie wymaga się od nauczyciela rozwiązania stosunku pracy, o tyle warunek taki został postawiony w przypadku emerytur z art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, emerytur nauczycielskich z art. 88 Karty Nauczyciela i emerytur pomostowych. Regulacja art. 4 ust. 1 pkt 3 ustawy o n.ś.k., ustanawiającej obowiązek rozwiązania przez nauczyciela stosunku pracy, jawi się w tym zakresie jako bardziej rygorystyczna od wynikającej z art. 184 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS czy z art. 4 pkt 7 ustawy o emeryturach pomostowych (uprawniających do wspomnianych emerytur pracownika, z którym nastąpiło rozwiązanie stosunku pracy, a zatem bez względu na tryb i stronę inicjującą owo rozwiązanie) i zarazem jako bardziej liberalna od zawartej w art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela, wymagającej rozwiązania stosunku pracy na wniosek nauczyciela.

Mając zatem na uwadze genezę i cel ustawy o n.ś.k., charakter samego świadczenia oraz cały układ warunkujący nabycie prawa do niego, niesłuszne jest interpretowanie przesłanek przyznania przedmiotowego świadczenia wyłącznie przez pryzmat regulacji art. 88 ust. 1 Karty Nauczyciela i to bagatelizując różnice w unormowaniu poszczególnych kryteriów kwalifikacyjnego w obydwu powołanych przepisach.

Jednoznacznie wynikający z przepisów ustawy o n.ś.k. podmiotowy aspekt ograniczenia rodzaju prac uprawniających do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego został zbagatelizowany w motywach zaskarżonego wyroku. Tymczasem analizując zasadność wniosku K.F. o przyznanie przedmiotowego

świadczenia należałoby rozważyć, do której kategorii pracodawców wymienionych w art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. można zaliczyć (i z jakich powodów) przykościelne punkty katechetyczne, o jakich mowa w art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1169 ze zm.), a w których to placówkach wnioskodawca nauczał religii w spornym okresie czasu. W grę wchodzi zaś: 1/ publiczne i niepubliczne przedszkola, o jakich mowa w art. 6 ustawy o systemie oświaty; 2/ szkoły publiczne i niepubliczne o uprawnieniach szkół publicznych wymienione w art. 7 ust. 1 i 3 ustawy o systemie oświaty, a nadto 3/ publiczne i niepubliczne placówki kształcenia ustawicznego oraz placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania, o których mowa w art. 2 pkt 5 i 7 ustawy o systemie oświaty. Jest to katalog zamknięty, znacznie węższy od wykazu jednostek organizacyjnych objętych systemem oświaty w rozumieniu art. 2 tej ustawy. Uwzględniając odwołanie od zaskarżonej decyzji organu rentowego należałoby więc przedstawić wywód prawny uzasadniający tezę, że możliwe jest zakwalifikowanie przykościelnych punktów katechetycznych do jednej z wymienionych w art. 2 pkt 1 ustawy o n.ś.k. kategorii jednostek organizacyjnych, w których wykonywanie pracy przez okres co najmniej 20 lat w wymiarze nie mniejszym niż połowa wymiaru zajęć uprawnia do nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego.

Podzielając kasacyjny zarzut naruszenia prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego wyroku, z mocy art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.